

TÜRK EĞİTİM TARİHİ

Editör

Prof. Dr. Mehmet SAĞLAM

TÜRK EĞİTİM TARİHİ

Editör:

Mehmet SAĞLAM

Yazarlar:

Nebahat GÖÇERİ - Nihat KARAER - Mehmet SAĞLAM - Şenol SEZER - Savaş KARAGÖZ
Hacı ÇOBAN - Hüseyin MERTOL - Sibel YAZICI - Nazike KARAGÖZOĞLU - Ceren UTKUGÜN
Esra MİNDİVANLI AKDOĞAN - Hamza YAKAR - Muhammet Fatih ALKAN - Enver DURUALP
İrfan Davut ÇAM - Erol ÇİYDEM - Erol POLAT

ISBN: 978-605-7523-95-2

Copyright © Vizetek

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Vizetek Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi'ne aittir. Vizetek Yayıncılık'ın izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı, elektronik, mekanik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.

Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

Sayın okuyucularımız, bandrolsüz yayınları satın almamanızı diliyoruz.

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

Yayın Koordinatörü: Ferit RESULOĞULLARI

Kapak Tasarımı & Mizanpaj: Vizetek Dizgi

- Baskı:** Ankara | Eylül, 2021
- Baskı:** Ankara | Ekim, 2021
- Baskı:** Ankara | Aralık, 2021
- Baskı:** Ankara | Eylül, 2023 (Genişletilmiş)
- Baskı:** Ankara | Eylül, 2025

Seyranbağları Mah. İncesu Cad. 10/2 Çankaya/ANKARA

Tel.: (0312) 482 00 11

Web: www.vizetek.com.tr

E-mail: vizetkeyayincilik@gmail.com

Yayıncı Sertifika No: 41575

Baskı: Vadi Grafik Tasarım ve Reklamcılık Ltd. Şti.

İvedik Org. San. 1240. Cad. No: 58/1 Yenimahalle/ANKARA,

Tel: 0 312 395 85 71

Matbaa Sertifika No: 47479

TÜRK EĞİTİM TARİHİ

Editör

Prof. Dr. Mehmet SAĞLAM

Yazarlar

Prof. Dr. Mehmet SAĞLAM

Prof. Dr. Nebahat GÖÇERİ

Prof. Dr. Nihat KARAER

Prof. Dr. Savaş KARAGÖZ

Prof. Dr. Şenol SEZER

Doç. Dr. Ceren UTKUGÜN

Doç. Dr. Erol ÇİYDEM

Doç. Dr. Esra MİNDİVANLI AKDOĞAN

Doç. Dr. Hacı ÇOBAN

Doç. Dr. Hamza YAKAR

Doç. Dr. Hüseyin MERTOL

Doç. Dr. İrfan Davut ÇAM

Doç. Dr. Muhammet Fatih ALKAN

Doç. Dr. Nazike KARAGÖZOĞLU

Doç. Dr. Sibel YAZICI

Dr. Öğr. Üyesi Enver DURUALP

Öğretmen Erol POLAT

(Yazar sıralaması unvan ve alfabetik sıralamaya göre yapılmıştır.)

Editörler

Prof. Dr. Mehmet SAĞLAM, *Yozgat Bozok Ünv. Eğitim Fakültesi*

1. Bölüm

Eğitim Tarihinin Konusu, Önemi ve Kaynakları

Doç. Dr. Hamza YAKAR, *Kırşehir Ahi Evran Ünv. Eğitim Fakültesi*

ORCID ID: 0000-0002-9334-3525

2. Bölüm

İslam Öncesi Türklerde Eğitim

Doç. Dr. Hacı ÇOBAN, *Yozgat Bozok Ünv. Eğitim Fakültesi*

ORCID ID: 0000-0001-6464-9608

3. Bölüm

Orta Asya Müslüman Türk Devletlerinde Eğitim

Prof. Dr. Savaş KARAGÖZ, *Aksaray Ünv. Eğitim Fakültesi*

ORCID ID: 0000-0002-4410-9214

4. Bölüm

Büyük Selçuklu, Anadolu Selçuklu ve Beylikler Döneminde Eğitim

Prof. Dr. Savaş KARAGÖZ, *Aksaray Ünv. Eğitim Fakültesi*

ORCID ID: 0000-0002-4410-9214

5. Bölüm

Osmanlı Devleti'nde Eğitim: Kuruluştan Tanzimat Dönemine Kadar Eğitim

Doç. Dr. Muhammet Fatih ALKAN,

Tokat Gaziosmanpaşa Ünv. Eğitim Fakültesi

ORCID ID: 0000-0002-5600-0160

6. Bölüm

Osmanlı Devleti'nde Eğitim: Tanzimat'tan I. Meşrutiyet'e Kadar Eğitim

Prof. Dr. Nebahat GÖÇERİ, *Sivas Cumhuriyet Ünv. Eğitim Fakültesi*

ORCID ID: 000-0001-6374-4734

7. Bölüm

Osmanlı Devleti'nde Eğitim: II. Abdülhamid Dönemi'nde Eğitim (1876-1909)

Dr. Öğr. Üyesi Enver DURUALP, *Bartın Ünv. Eğitim Fakültesi*

ORCID ID: 0000-0002-9979-5506

8. Bölüm

Osmanlı Devleti'nde Eğitim: II. Meşrutiyet Dönemi'nden Cumhuriyet'in Kuruluşuna Kadar Eğitim

Doç. Dr. İrfan Davut ÇAM, *Ondokuz Mayıs Ünv. Eğitim Fakültesi*

ORCID ID: 0000-0002-0232-6376

- 9. Bölüm** **Cumhuriyet Döneminde Eğitim: Tevhid-İ Tedrisat, Maarif Teşkilatı Kanunu, İlmiye Heyetleri, Halk Dershaneleri, Harf Devrimi, Millet Mektepleri, Halk Odaları, Türk Ocakları, Yabancı Uzmanlar**
Prof. Dr. Şenol SEZER, *Ordu Ünv. Eğitim Fakültesi*
ORCID ID: 0000-0001-8800-6017
- 10. Bölüm** **Osmanlı İmparatorluğu Döneminden Günümüze Okul Öncesi Eğitimi ve İlköğretim**
Doç. Dr. Nazike KARAGÖZOĞLU, *Yozgat Bozok Ünv. Eğitim Fakültesi*
ORCID ID: 0000-0002-7410-3286
- 11. Bölüm** **Cumhuriyet Döneminde Eğitim: Geçmişten Günümüze Ortaöğretim**
Doç. Dr. Ceren UTKUGÜN, *Afyon Kocatepe Ünv. Eğitim Fakültesi*
ORCID ID: 0000-0002-5911-9175
- 12. Bölüm** **Cumhuriyet Döneminde Eğitim: Geçmişten Günümüze Halk Eğitimi**
Prof. Dr. Nihat KARAER, *Burdur Mehmet Akif Ersoy Ünv. Eğitim Fakültesi*
ORCID ID: 0000-0002-1946-9162
Doç. Dr. Hüseyin MERTOL, *Tokat Gaziosmanpaşa Ünv. Fen Edebiyat Fakültesi*
ORCID ID: 0000-0001-8048-0814
Öğretmen, Erol POLAT, *Karabağ 75. Yıl İlköğretim Okulu*
ORCID ID: 0000-0001-7642-0069
- 13. Bölüm** **Cumhuriyet Döneminde Eğitim: Geçmişten Günümüze Yükseköğretim**
Doç. Dr. Erol ÇİYDEM, *Kastamonu Ünv. Eğitim Fakültesi*
ORCID ID: 0000-0001-7166-4160
- 14. Bölüm** **Cumhuriyet Döneminde Eğitim: Öğretmen Yetiştirme**
Prof. Dr. Mehmet SAĞLAM, *Yozgat Bozok Ünv. Eğitim Fakültesi*
ORCID ID: 0000-0002-7166-7393
- 15. Bölüm** **Cumhuriyet Döneminde Eğitim: Geçmişten Günümüze Milli Eğitim Şûraları**
Doç. Dr. Esra MİNDİVANLI AKDOĞAN,
Atatürk Ünv. Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi
ORCID ID: 0000-0002-6508-3412
- 16. Bölüm** **Cumhuriyet Döneminin Önde Gelen Eğitimcileri**
Doç. Dr. Sibel YAZICI, *Afyon Kocatepe Ünv. Eğitim Fakültesi*
ORCID ID: 0000-0002-1238-0720

ÖNSÖZ

Eğitimidir ki, bir milleti ya özgür, bağımsız, şanlı, yüksek bir topluluk halinde yaşatır ya da esaret ve sefaletle terk eder.

Mustafa Kemal ATATÜRK

Eğitim, önemli bir toplumsal kurum olarak geçmişten günümüze insanoğlunun gelişim sürecini etkilemiş ve şekillendirmiştir. Tarihsel süreç içerisinde dönemlerin koşullarına göre eğitim; üretim, toplumsal düzen ve ilişkilerinin şekillenmesinde önemli bir belirleyici olmuştur. Özellikle de 19. Yüzyıldan itibaren devletler, toplumsal nizam ve gelişimleri için eğitime önemli misyonlar yüklemişlerdir. Sanayi devrimi ve devamında ortaya çıkan ulus devletlerinin inşasında eğitim başat rol almıştır. Bu süreçten sonra genel anlamda eğitim, kurumları, müfredatları, programları ve politikaları belirgin tartışma alanları haline gelmiş ve bu alanlara atfedilen değer artmıştır. Bu kapsamda Türk Eğitim Tarihi dersi de bu temaları kapsamış ve Eğitim Fakültelerinin müfredatlarında yer almıştır. Eğitim Fakültelerinin mevcut programlarına göre bu ders zorunlu olarak her öğretmenlik programında okutulmaktadır. Eğitim öğretimin temel paydaşlarından olan öğrenci ve öğretim elemanlarının; tarihsel süreç içerisinde toplumsal değişim, dönüşümü görebilme ve eğitim ile diğer kurumlar arasındaki etkileşimi izleyebilmesi ve dönüşümü anlamlandırabilmesi için Türk eğitiminin tarihi hakkında bilgi sahibi olmaları elzemdir. Mevcut hiçbir durum dünden bağımsız var olabileme gerekçelerini oluşturamaz. Bu yönüyle düşünüldüğünde, farkındalık kaygısı taşıyan Türk toplumunun her bireyi için Türk eğitim sisteminin tarihsel değişim ve dönüşümü hakkında fikir sahibi olmak kıymetlidir.

Türk Eğitim Tarihi adlı mevcut çalışma, farklı üniversitelerde görev yapan akademisyenlerin kapsamlı ve özverili çabalarının ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Çalışma, özgün ve alanyazına katkı sağlayacak nitelikte ve Türk eğitim tarihi kapsamındaki konulara ilgi duyacak her okuyucuya yol gösterici detaylı bilgileri içermektedir. Kitap, Türklerin İslamiyet öncesi, Büyük Selçuklu, Anadolu Selçuklu, Anadolu Beylikleri, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerindeki eğitimleri hakkında önemli detayları kapsamaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun son yüzyıllarında başlayan batılılaşma süreciyle birlikte eğitimde kayda değer adımlar atılmış ve bugünkü farklı eğitim kademeleri ve onlara ilişkin kurumları oluşturulmuş ancak bir türlü eğitim çok başlı ve eğilimli olma çelişkisinden kurtulamamıştır. Cumhuriyetle eğitim nosyonu; bir bağımsızlık, kalkınma, aydınlanma aracı olarak görülmüş ve bu ruhla köklü değişiklikler ve çalışmalar yapılmıştır. Bugünün öğrencileri ancak yarının öğretmen adayları veya öğretmenleri, ülkelelerinin eğitimine ilişkin gelişim süreçlerinden haberdar olmadan mevcut eğitim sis-

temi veya yapısını anlayamazlar. Bu yönüyle Türk Eğitim Tarihi kitabı eğitime ve onun gelişim süreçlerine ilgi duyan herkes için önemli bir kaynaktır. Elbette her çalışma gibi bu çalışma da titizlikle hazırlanmış olsa bile, bu durum çalışmanın birtakım eksikliklerini tamamen gideremeyecektir. Bu kaygıyla, her kesimden okuyucunun eleştiri ve değerlendirmeleri kıymetli olacağı inancındayım. Türk Eğitim Tarihi kitabının alanyazına, kıymetli öğrenci, akademik çevre ve tüm okuyuculara katkı sunmasını ümit etmekteyim.

Bu çalışmanın olgunlaşması ve bir yayına dönüşmesine katkıda bulunan kıymetli yazarlar ve Vizetek Yayıncılık çalışanlarına teşekkür ederim.

Editör

Prof. Dr. Mehmet SAĞLAM

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ V

BÖLÜM 1:

Eğitim Tarihinin Konusu, Önemi ve Kaynakları1

Doç. Dr. Hamza YAKAR

BÖLÜM 2:

İslam Öncesi Türklerde Eğitim.....15

Doç. Dr. Hacı ÇOBAN

BÖLÜM 3:

Orta Asya Müslüman Türk Devletlerinde Eğitim
(Karahanlılar, Gazneliler, Samanoğulları ve Tolunoğulları) 35

Prof. Dr. Savaş KARAGÖZ

BÖLÜM 4:

Büyük Selçuklu, Anadolu Selçuklu ve Beylikler Döneminde Eğitim 73

Prof. Dr. Savaş KARAGÖZ

BÖLÜM 5:

Osmanlı Devleti'nde Eğitim: Kuruluştan Tanzimat
Dönemine Kadar Eğitim105

Doç. Dr. Muhammet Fatih ALKAN

BÖLÜM 6:

Osmanlı Devleti'nde Eğitim: Tanzimat'tan I. Meşrutiyet'e Kadar Eğitim.....131

Prof. Dr. Nebahat GÖÇERİ

BÖLÜM 7:

Osmanlı Devleti'nde Eğitim:
II. Abdülhamid Dönemi'nde Eğitim (1876-1909)179

Dr. Öğr. Üyesi Enver DURUALP

BÖLÜM 8:

Osmanlı Devleti'nde Eğitim: II. Meşrutiyet Dönemi'nden Cumhuriyet'in
Kuruluşuna Kadar Eğitim.....211

Doç. Dr. İrfan Davut ÇAM

BÖLÜM 9:

Cumhuriyet Döneminde Eğitim: Tevhid-İ Tedrisat, Maarif Teşkilatı Kanunu, İlmiye Heyetleri, Halk Dershaneleri, Harf Devrimi, Millet Mektepleri, Halk Odaları, Türk Ocakları, Yabancı Uzmanlar 245

Prof. Dr. Şenol SEZER

BÖLÜM 10:

Osmanlı İmparatorluğu Döneminden Günümüze
Okul Öncesi Eğitimi ve İlköğretim 285

Doç. Dr. Nazike KARAGÖZOĞLU

BÖLÜM 11:

Cumhuriyet Döneminde Eğitim: Geçmişten Günümüze Ortaöğretim 327

Doç. Dr. Ceren UTKUGÜN

BÖLÜM 12:

Cumhuriyet Döneminde Eğitim: Geçmişten Günümüze Halk Eğitimi 355

Prof. Dr. Nihat KARAER

Doç. Dr. Hüseyin MERTOL

Erol POLAT

BÖLÜM 13:

Cumhuriyet Döneminde Eğitim: Geçmişten Günümüze Yükseköğretim 371

Doç. Dr. Erol ÇİYDEM

BÖLÜM 14:

Cumhuriyet Döneminde Eğitim: Öğretmen Yetiştirme 399

Prof. Dr. Mehmet SAĞLAM

BÖLÜM 15:

Cumhuriyet Döneminde Eğitim: Geçmişten Günümüze Milli Eğitim Şûraları... 419

Doç. Dr. Esra MİNDİVANLI AKDOĞAN

BÖLÜM 16:

Cumhuriyet Döneminin Önde Gelen Eğitimcileri 463

Doç. Dr. Sibel YAZICI